

For så vidt angår bankrevisionen er gennemgangen af dennes virksomhed mere refererende end egentlig analyserende, hvilket formodentlig hænger sammen med, at revisorernes beretninger i almindelighed var meget positive i deres bedømmelse af bankens virksomhed med at gennemføre realisationen af 1776 og derfor kun gav anledning til få spændingsmomenter mellem kongemagt og stænder.

Anderledes store konfliktmuligheder var der i forholdet til rigsgældskontoret, og de politiske aspekter kommer derfor stærkest frem i den del af kapitel III, hvor denne del af revisionsvirksomheden undersøges. Det forekommer dog, som om de politiske sider hos revisorerne i afhandlingen opfattes i et meget snævert perspektiv. Bag den indstilling, som revisorerne havde, ligger ikke blot et modsætningsforhold til kongemagten hos et flertal af de udpegede revisorer, men også en økonomisk politisk indstilling, som for et flertal indtil omkring 1803 trak i retning af at favorisere en indskrænkning af betalingsmiddel-mængden og at modarbejde devalueringer som led i en vækstfremmende politik. Dette aspekt undersøges først efter 1803, da en ny indstilling kom frem i revisionsarbejdet, og interessen i afhandlingen samles da mere om, at revisorerne nu mere end tidligere tiltog sig en selvstændig rolle i forhold til rigsdagen.

De nævnte politiske forhold er de centrale i bogen, men den bringer derudover en opregning af de folk, der udpegedes til revisorer af de enkelte stænder. Det vises, at de udvalgte hørte til hver enkelt stands højeste sociale lag, men det fremgår ikke helt klart, om der menes højest i forhold til standen som helhed eller i forhold til standens repræsentanter ved rigsdagene.

Endelig er to kapitler helliget spørgsmålet, i hvilket omfang man i samtiden anså det for passende at offentliggøre tal fra stats- og bankregnskaber. Dette forhold belyses ved samtidige henvisninger til England – og et enkelt citat fra Necker, men situationen i 1789 kunne måske med fordel have været set i et større perspektiv, idet det er en diskussion, som føres i de fleste europæiske lande i disse år, selv i et hidtil så lukket land som Rusland, og baggrunden er formodentlig at finde i forholdene i Frankrig, specielt den opsigtsvækkende form, da dette lands statsregnskab for 1781 blev offentliggjort i meget detaljeret form. Bogens behandling af den svenske diskussion viser, at denne var stærkt af-dæmpet sammenlignet med flere andre landes, og resultaterne med hensyn til offentlig-gørelse blev da også ret små.

Hans Chr. Johansen

Helga Schultz: Soziale und politische Auseinandersetzungen in Rostock im 18. Jahrhundert. Abhandlungen zur Handels- und Sozialgeschichte herausgegeben von der Han-sischen Arbeitsgemeinschaft der Historiker-Gesellschaft der Deutschen Demokrati-schen Republik Band XIII, Verlag Hermann Böhlau Nachfolger, Weimar, 1974. 184 s. Kr. 74,75.

Rostock-historikeren Helga Schultz vil med sin disputats fra 1974 om kampen om råd-styret i Rostock i årene 1748–88 bidrage til skildringen af, hvad der betegnes som »die Krise der feudalen Ratsverfassung«. Hendes bog er en på et explicit marxistisk historie-syn funderet skildring af det »senfeudale« Rostocks erhvervsmæssige og sociale struktur i det 18. årh., byens hermed sammenhængende skarpe sociale og politiske modsætninger og dens deraf bestemte politisk-administrative struktur, som i slutningen af det 18. årh. desuden var genstand for en lang og forbitret politisk-retslig kamp mellem på den ene side de mecklenborgske hertuger, som fra gammel tid havde en højhedsret over byen, og på den anden side byens råd, som udøvede et vidtgående selvstyre.

Forud for skildringen af dette procesopgør redegøres der meget detaljeret og veldokumenteret for Rostocks økonomisk-sociale og politiske struktur i slutningen af det 18. årh. Rostock var i det 18. årh. ikke hjemsted for manufaktur- og fabriksvirksomhed, og byens produktionsliv var udelukkende baseret på gammelt laugshåndværk, som for en væsentlig del udøvedes af enkelte laugsmestre. Byens overklasse var storkøbmændene og skibsrederne. Uden for disse samfundsgrupper stod, hvad H. S. – med et udtryk formuleret af Friedrich Engels – kalder »die vorproletarischen Schichten« af tyende, arbejdsfolk, håndværkssvende m. m., som i 1769 omfattede 43 % af Rostocks befolkning. Et langt afsnit er viet en detaljeret og på skatteregnskabsstudier baseret analyse og karakteristik af denne samfundsgruppe.

Storkøbmændene styrede byen. Det almægtige og selvsupplerende byråd stod i et »feudalt herskabsforhold« til den øvrige befolkning og var både formelt og reelt nært forbundet med Hundredmandskollegiet, hvori alene storkøbmænd havde sæde. Her over for stod »De Tusinde«, som var håndværkerlaugene – stedse mere politiske – repræsentation, men som ganske var uden formelle magtbeføjelser.

På grundlag af omfattende undersøgelser i statsarkiverne i Rostock og Schwerin skildres og fortolkes så den politiske kamp i årene 1748–88 mellem Rostocks råd og de mecklenborgske hertuger. Under denne strid krævede hertugerne det anerkendt, at Rostock helt var underlagt deres suverænitet. De allierede sig i denne kamp på en for deres sag afgørende måde med »De Tusinde«, men bidrog derved samtidig til dannelsen af en politisk bevidst håndværkeropposition til rådsstyret, som til gengæld intet fik ud af alliancen. I arvetraktaten af 1788 fik hertugmagten sin overhøjhed fastslået og rådet bevarede sin magtposition uantastet indadtil. Håndværkeroppositionen kom ganske til kort. Den kom dårligt nok til orde på grund af opgørets karakter af retsstrid og blev så at sige gnedet itu mellem hertug og råd. I forklaringen herpå kommer forfatterens historiesyn markant til udtryk. Håndværkerlaugene ville ikke indgå den revolutionære alliance med de førproletariske samfundsgrupper, som kunne have sikret tilstedeværelsen af en politisk opposition og på kort sigt også have opnået resultater. På sine præmisser er bogen en særdeles kompetent redegørelse for et kompliceret politisk forløb.

Morten Westrup

P. J. Marshall: Problems of Empire: Britain and India 1757–1813. George Allen and Unwin Ltd., London, 1968, Historical Problems: Studies and Documents, 3, ed. G. R. Elton. xii + 239 s.; 35 s.

Ud fra den pædagogisk rigtige opfattelse, at »documents thrown naked before the untrained mind turn from pearls to paste« (p. vii) er serien »Historical Problems: Studies and Documents« blevet forsynet med en omfattende historisk introduktion. Det foreliggende bind omhandler de problemer, som den britiske ekspansion i Indien rejste for den britiske regering og for den britiske offentlighed. Den territoriale ekspansion rejste vidtrækkende problemer af politisk, økonomisk og etisk art; og den truede samtidig med at forstyrre den omhyggeligt justerede balance imellem krone, kabinet og parlament.

Peter Marshall, der er lecturer ved London University og som er kendt for sin Warren Hastings-forskning, har med megen kyndighed udvalgt 45 dokumenter og dokumentuddrag, der på udmærket vis belyser denne problematik. I perioden fra Plassey 1757 og frem til the East India Company's oktrojfornyelse i 1813 blev principperne for forholdet imellem England og Indien lagt fast; og i sin introduktion (pp. 15–104) gør udgiveren rede for de mange facetter i dette komplicerede forløb.

I første række sigter »Problems of Empire« mod at bruges til undervisning. Der er der-